

ГЕОГРАФІЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ (ОБЛІГАЦІЙ) НА БУКОВИНІ В АВСТРІЙСЬКІ ЧАСИ: періоди формування та розгортання (1790/1870-1914/18)

Автор даної статті досліджує періодизацію та вивчає географічні особливості обігу цінних паперів на Буковині протягом XVIII–XX ст. Розвідка написана на основі детального вивчення великого фактичного матеріалу з приватних колекцій. Докладно розглянуто питання періодів формування ринку цінних паперів на цій території.

1 **Вступні зауваги.** З останньої третини XVIII ст. для Буковини, анексованої в 1774 р. Австрійською імперією, характерна відсутність скарбів, що можна пояснити збільшенням товарообміну, оскільки надлишок товару відкликав гроші в обіг. Лише при скороченні товарообміну знову появлялися тезаврації, які в буковинських селах часто осідали на монетних жіночих прикрасах – салбах, а в місті (особливо після 1870-х рр.) – в акціях та в облігаціях, що могли давати певний прибуток. Тому для розуміння особливостей грошового обігу на Буковині спочатку в час перехідної економіки 1790-1850-х рр., а потім у час посиленого становлення капіталізму (1870-1914), коли спостерігався інтенсивний перехід готівкового руху грошей у безготівковий, доцільно врахувати місцеві знахідки цінних паперів, особливо географію їх походження, що дослідниками до цього часу ще не проводилося. Попередні дослідження зупинялися лише на особливостях грошового обігу¹ чи на специфіці розгортання місцевого банківництва², майже не акцентуючи уваги на цінних паперах, що ними випускалися. Проте на руках населення перебувала велика кількість цінних паперів (спершу банкоцетлі, згодом облігації, лотереї, векселі тощо) загальнодержавного чи іноземного походження. Ці цінні папери, їх географія залишаються абсолютно не вивченими для Буковини, за певним винятком³. Періодизація та вивчення

географічних особливостей обігу цінних паперів на Буковині й стали предметом пропонованої розвідки.

За наявними архівними матеріалами, в обігу цінних паперів на Буковині спостерігалися ряд типових репрезентантів, що практично охоплюють час формування, розгортання та згортання цього обігу. Це: банкоцетлі, що мали властивості векселя та облігації (1762-1811 рр.); облігації військової позики (1794-1809 та 1809-1815 рр.); п'ятипроцентні державні позикові облігації (1820-1850-ті рр.); індемназиційні облігації (1853-1864) з правом викупу до 1904 р.; облігації австро-угорських, буковинсько-галицьких, а також іноземних банків та товариств (1870-1890); облігації військових позик (1914-1918) тощо. Розглянемо ринок цінних паперів (у першу чергу, облігацій) на Буковині у періоди формування (1796-1870) та розгортання (1870-1914).

2. Період формування ринку цінних паперів (1796-1870)

Анексія Австрією Буковини означала залучення тої до прогресивної форми господарювання, що ґрунтувалася на ризиковому залученні капіталу у відповідних довірчих формах, під якими можна розуміти як кредитування, так і різнотипні позики. Буковина, що до 1774 р. перебувала в складі пост-середньовічної Молдови з суто готівковим обігом та натуральним обміном, виявилася зовсім не готовою до безготівкового обігу. Тому Австрія вимушена була зберегти паралельний грошовий обіг старої та конвенційної монети в адаптаційний період управління Військової адміністрації (1774-1786), практично не застосовуючи ніяких форм кредитування та позик.

Лише із включенням Буковини до складу Галичини (1.02.1787) розпочалося призвичаювання Буковини до цінних паперів, яке відбувалося певною мірою через банкоцетлі (нім. *Bankozettel* «банкові записки»), державні облігації, що мали властивості паперових грошей та векселів. Ці знаки Віденського міського банку, випущені для покриття дефіциту державного бюджету в час Семилітньої війни (1756-1763) за ініціативи графів Людвіга фон Цінцендорфа та графа Гатцфельда (*Zinzendorf; Hatzfeld*), використовувалися в Австрії як гроші при оплатах у державні каси та взаєморозрахунках⁴. За правління Марії Терезії (1740-1780) з'явилися емісії 1759 р. (тираж пробний), 1762 р. (на 12 млн. фл.), 1771 р. (6,7 млн.), а за Йосифа II (1765/80-1790), який поширив

географію їх обігу на Галичину, було випущено емісію 1784 р. (20 млн. фл.)⁵.

Новий вид облігацій, що виконували функцію грошових знаків, створював певні зручності для користувача – банкоцетлі були легкими для перенесення, і для держави – їх випуск був набагато простішим ніж карбування монет. Недаремно великий реформатор Йосиф II у своєму указі від 1 червня 1785 р.⁶ високо оцінив „переваги, що надають ... банкоцетлі, які „репрезентують готівкові гроші” (§9: „*Bancozeddel vorstellen baares Geld*”). Оскільки відповідні каси (*Bancozeddelcassa*) нерідко „перебувають у труднощах задовольнити попит різних сторін”, бо з 1771 р. банкоцетлі зносилися в обігу, то цісарю видавалося за необхідне, погасивши їх у черговий раз коштом габсбурзько-лотарінського фонду, випустити нові емісії цих грошових знаків. Зважаючи на територіальне розширення імперії, влада якої охоплювала вже Галичину та Лодомерію і Трансільванію, Йосиф II вважав наявну кількість банкоцетлів більше невідповідною (*nichtmehr angemessen*) „потреbam обігу” і збільшував обсяг емісії до 20 млн. гульденів. Тоді ж було випущено 770 тис. банкоцетлів номіналами в 5 гульденів (загальною вартістю 3,85 млн. фл.), 205 тис. – по 10 гульденів (2,05 млн. фл.), 102 тис. – по 25 гульденів (2,55 млн.), 51 тис. – по 50 гульденів (2,55 млн.), 30 тис. – по 100 гульденів (3 млн. фл.), 6 тис. – по 500 гульденів (3 млн. фл.) та 3 тис. – по 1000 гульденів (3 млн. фл.). Ці знаки приймалися в усіх касах імперії за повну вартість як готівкові гроші, причому половина обов’язкового платежу могла сплачуватися банкоцетлями (наприклад, 5 із 10 гульденів). Новими місцями їх обміну на готівку стали трансільванський Германштадт (Сибіу, Румунія) та галицький Лемберг (Львів), що означало запровадження нових грошей на цих нових територіях. Тим, хто відмовлявся приймати банкоцетлі, загрожувало покарання. Проблеми обігу та погашення банкоцетлів для всієї імперії (у т.ч. і для Галичини) висвітлюють документи, широко репрезентовані у Віденських архівах⁷.

У 1792 р., зі вступом на престол Франца II (1792-1835), розпочалися виснажливі австро-французькі, згодом антиполеонівські війни, внаслідок чого уже в 1793 р. внаслідок воєнних дій видатки Австрії піднялися до 120 млн. фл., вперше склавши дефіцит у 10 млн. фл. За патентом від 1 червня 1795 р.⁸

Віденський міський банк, створюючи ілюзію контрольованості, вилучив старі банкочетлі. Водночас уряд, суттєво піднявши емісію банкочетлів, випустив на 20 млн. гульденів нових, мотивуючи це тим, що банкочетлі мають право обігу (завуальовано це означало, стають обов'язковими до обігу) в Галичині та Лодомерії, Угорщині та Семигороді. Унаслідок затратних наполеонівських воєн Першої та Другої коаліції обсяг банкочетлів продовжував наростати – із 35 млн. фл. у 1795 р. та 46 млн. наприкінці 1796 р. (курс 100 ¼% до твердої валюти) він зріс вдсятеро – до 337 млн. фл. у 1802 р. (курс 122%)⁹. Населення (у т.ч. Галичини та Буковини) почало відмовлятися від банкочетлів і тому в 1796 р. уряд установив їх примусовий обіг. Саме тому 1795/96 рр. можна вважати, гадаю, роками запровадження постійного обігу паперових грошей та водночас цінних паперів на Буковині.

Поряд із тим, для подолання дефіциту у воєнних умовах Міністерство фінансів Міністерство фінансів випускало в 1794-1809 рр., поряд із банкочетлями, що остаточно перейняли на себе функції паперових грошей, облігації військової позики, які воно щорічно нав'язувало населенню Галичини та Буковини на суму від 100 тис. до 1 млн. (звично по 200 фл. від громади)¹⁰. У 1799 р. серед жителів та общин Буковини, наприклад, розповсюдили облігації військової позики 1796 р., а в 1800 р. – позики 1797 р.¹¹. Спочатку надлишок грошей та цінних металів вільно обмінювали на облігації цієї позики – у 1794 р. жителі Галичини (з Буковиною) здали 213 марок срібла на 6805 фл.¹² Згодом подібний обмін став добровільно-примусовим. Як засвідчують документи, за першу половину 1799 р. на Буковині зібрали у такий спосіб 33 тис. фл. (причому по 1200-2500 фл. припадало на містечка: Сучаву, Серет, Чернівці, а з Банили зібрали лише 36 фл.)¹³. Суми внесків були досить відмінними – від 26 кр. Марти Тарнавської з Брідка та 3 фл. Григора Драчинця з Бабина до сотні флоринів у купців. У 1799 р. православне духовенство Буковини видало на військову позику 11.110 лей 57 крейцарів (у 1796 р. лише 399 фл. 30 кр.)¹⁴. Процент за цими облігаціями військового часу сплачуватимуть згодом у 1812-1860-х рр.¹⁵. Самі облігації підробляли, про що свідчать наведені в справах судові процеси над Юзефом Бірібаумом та Салманом Пінелесом¹⁶. Винних карали „від п'яти до десяти років тяжкої тюрми” (*durus carcer a quinque usque ad decem*)¹⁷.

Незгідних брати облігації та паперові гроші звинувачували в „порушенні норм державного кредиту”. Постійні війни призвели до збільшення емісій банкочетлів, внаслідок чого в обігу березня 1811 р. уже перебувало маса військових позик та понад 1060 млн. флоринів знеціненими банкочетлями (100 флоринів БЦ відповідало 12 фл. сріблом)¹⁸. Це мало наслідком державне банкрутство Австрії та запровадження з 1812 р. грошей Віденської валюти (ВВ).

Виплата грошей за позики відновилася лише після французьких репарацій по завершенню наполеонівських воєн, проте і надалі великі проблеми складало кредитування, необхідне для розгортання інфраструктури як монархії, так і Буковини. За наявними матеріалами, фінансові можливості Галицької провінційної каси були обмежені – в 1775 р. вона мала 107539 фл. 27 кр., а в розпорядженні дистрикту, до якого належала і Буковина, було всього 323 тис. фл.¹⁹. Навіть через 30 років – у 1815 р., коли кошти Галицького дистрикту зросли вп'ятеро, у Чернівецьку касу поступило лише 38 тис. фл. Віденською валютою²⁰. Тому кредитуванням займалися приватні особи під грабіжницькі 20-24 %, що засвідчують наявні в автора статті приватні розписки та векселі (*кітанце* та *суме*) 1820-х рр. (додаток 1.3,1-3).

Для надання можливості продуктивного кредитування на черзі були державні інституції. 21 березня 1818 р. було організовано перший кредитний заклад для підданих Галичини та Буковини з оригінальним формулюванням: “Щоби полегшити обіг грошей для добра підданих”, який, однак, не був в стані вирішити усіх проблем кредитування. Актуальним стало створення “Публічного кредиту”. Тому, як засвідчують тогочасні документи, поряд з Австрійським національним банком функціонували приватні банки, позиками яких монархія регулярно користувалася, покриваючи дефіцит державного бюджету. Найпотужнішим посередником став незабаром Дім (п'ятьох братів) Ротшильдів, представник якого Соломон у 1820 р. заснував Інституцію грошей (Geld-Anstalt) для регулювання фінансового механізму Австрії. Міністру фінансів Штадіону вдалося в 1820 р. за рахунок субсидій Ротшильдів, яким за це дали австрійське дворянство, вилучити 229 млн. гульденів ВВ (з 684 млн. гульд. паперовими грошима), а також виплатити проценти за старі позики. У 1824 р. – рік смерті Штадіона – фінансові органи Австрії стягли ще 284,3 млн. гульд.

ВВ за курсом 1: 2,5 та повернули Англії гроші за позики 1805 та 1809 рр. (103 млн. фл. боргу та 25 млн. фл. процентів), а в 1827 р. Меттерніх розрахувався з Ротшильдами за позику 1817 р. У січні 1828 р., за інформацією губернського представника Австрійського національного банку, барона М.Штайнера, було стягнуто загалом до 340 млн. фл., а в обігу залишалось ще 817,4 млн. фл. ВВ. Тоді ж 928 галичанам виплатили понад 1 млн. фл. за облігації (та проценти на них) військового часу (*listy zastawnyczny*)²¹. Процес обміну білетів ВВ та виплат процентів за облігації воєнного часу продовжувався і надалі – каса окружного міста Чернівці, випросивши в губернаторстві по 3000 фл. новими банкнотами та 3000 фл. срібними монетами КМ, з травня 1829 по квітень 1830 р. обміняла 37875 фл. ВВ²². У 1830 р. усі фінансові галузі були передані у відання камерального окружного управління²³. Поволі утверджується державні (у т.ч. військові) позики та 5-процентна облігація, погашення якої відбувалося регулярно. Згодом завдяки спекуляціям та пониженням процентних ставок Кредитного банку в середині 40-х рр. Міністерству фінансів, очоленому гарним спеціалістом – бароном Ф. фон Краусом, до 1847 р. майже вдалося покрити основні зобов'язання новими паперовими грошима²⁴, суттєво вилучити з обігу гроші ВВ та виплатити проценти за облігаціями військових позик 1797-1800-х рр., що зберігалися на депозитах у Галичині та на Буковині²⁵.

Пожвавити фінансове життя краю мала „Головна крайова каса Буковини”, відкрита на основі об'єднання окружної каси з камеральною повітовою (згідно з наказом галицького намісника від 19 січня 1850 р. та на розпорядження Міністерства фінансів від 1 січня 1850 р.). Завданням каси було координувати діяльність інших кас, керувати збиранням податків, депозитів, судових виплат, залучати кошти населення у вклади та державні позики (процентні австрійські облігації, галицькі закладні зобов'язання), видавати гроші під процент як іпотеку, виплачувати заборгованості по платні та пенсіям²⁶. Із 1853 р. через «Головну касу Буковини» проходив новий – індемнізаційний тип облігацій як зобов'язань. Сума індемнізації, як для всієї Австрії (1849-1857), так і Буковини визначалися від усієї вартості панщинних та інших повинностей за двадцять років для селян цілого села чи всієї громади. Цим зловжили землевласники, завищуючи врожайність землі (інколи

в 5 разів), кількість повинностей тощо, внаслідок чого сума індемнізації суттєво зросла. Загальна вартість австрійських викупних земель склала 288 млн. фл., а буковинських – 12 млн. гульденів. 2/3 цієї суми треба було оплатити поміщикам 5%-ними облігаціями, які випускав для Буковини створений за спеціальним патентом від 23 жовтня 1853 р. т.зв. Викупний фонд Буковини (Grundentlastungsfond). Ці облігації, вартість яких, враховуючи проценти, зростала удвічі і складала 26 млн. 324 тис. фл., мали бути викуплені протягом сорока років (1864-1904)²⁷.

У 1854 р., враховуючи сумний досвід антинаполеонівських воєн (1792-1815), міністр фінансів та національний банк прийняли в 1854 р. угоду, за якою уряд замість нових емісій банкнот (!) випустив примусову 500-мільйонну позику, придбання якої стимулювалося описом майна²⁸. Державний борг у державних нотах, чи скарбничних знаках (*Staatsnoten*) перевели через Національний банк в банкноти (*Banknoten*), які покривалися активами банку (золотом, сріблом, іншими цінностями), для їх подальшого погашення через 15 років. Облігації державної позики (обсягом 998 тис. фл.) обміняли в 1855 р. на нові з курсом у конвенційній монеті²⁹, якій довіряло населення. Покрити державний борг новий міністр фінансів фон Брук, який користувався надзвичайним авторитетом – при його призначенні лажсрібної монети упав на 10%³⁰, намагався й передачею державних маєтків (вартість 156 млн. фл.), облаштуванням іпотечного банку та заснуванням ц.к. Австрійської кредитної установи, яка ще й мала забезпечити кредитні потреби промисловості та торгівлі.

Оскільки державні позики не давали необхідної кількості грошей³¹, то наступною тенденцією цього часу, що склала основу загальнонімецького курсу, було намагання залучити великий фінансовий капітал для стабілізації на загальнодержавному рівні. 7 листопада 1855 р. королівський патент (завдяки підтримці великих кредитних банків) здобув А.Ротшільд, який утворив “Кредитний заклад для (розвитку) торгівлі та промислу: *Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe*”. Вдалими агітаціями та рекламними кампаніями на залізничну розбудову цей заклад, статутні фонди якого складала 100 млн. фл., зібрав через продаж облігацій 644,5 млн. фл. (замість запланованих 15 млн.), що дозволило оплатити 268 млн. гульд. державних боргів у Національному банку та в такий спосіб стабілізувати фінанси. Завдяки вдалим діям та

державній підтримці банк отримав готівкову валюту на 98 млн. фл., активізувалися й ощадкаси – утворилося більше 100 нових³². Тоді ж буковинці безуспішно пробували відкрити філію Австрійського національного банку в Чернівцях (1857)³³.

У квітні 1859 р. розпочалася війна з П'ємонтом та Францією, на яку банк видав 20 млн. гульд. сріблом і випустив на 200 млн. гульденів позики. Появилися численні військові позики та облігації, що поступили в каси крайових столиць, і в т.ч. у Чернівці³⁴. Обмін банкнот на срібло припинився, внаслідок чого ажю срібла зросло до 53,2%³⁵. Незважаючи на значні військові видатки 1859-1860-х рр. (у т.ч. через зловживання інтендантів) та невдалу березневу позику облігаціями на 200 млн.фл., покриту всього на 75 млн.фл., грошовий обіг вдалося стабілізувати. Відновлення готівкового розрахунку відкладалося банком на 1867 р.³⁶, що в черговий раз не було виконано – австро-пруська війна 1866 р. стала на заваді фінансовим справам.

Підведемо проміжні висновки. Формування ринку цінних паперів розпочалося на Буковині через залучення населення до банкоцетлів та облігацій воєнних позик, які зазнали суттєвої інфляції. За географією свого походження позикові облігації були центрально-австрійського походження, проте у 1840-х рр. з'явилися галицькі, а з 1853 р. – і буковинські облігації, тобто формування грошового ринку Буковини відбувалося в межах монархії.

3. Період розгортання ринку цінних паперів (1870-1914)

Завершення цього періоду в Буковині (як і всій Австрії) можна характеризувати ідеалізованими словами сучасника. За С.Цвайгом³⁷, який оспівував часи старої Австрії, „наступив золотий вік надійності. Все у майже тисячолітній австрійській монархії, здавалося, було розраховано на вічність, і держава – найвищий гарант цієї постійності. Права, які вона забезпечувала своїм громадянам, були закріплені парламентом, а кожен обов'язок був строго регламентованим. Валюта, австрійська крона, мала обіг у чистому золоті, що гарантувало їм постійність. Кожен знав, скільки він має і скільки йому належить... Все мало свою норму, свій визначений розмір та вагу. Хто володів багатством, міг точно підрахувати свій річний дохід. ... Бюджет кожної сім'ї чітко передбачував, скільки доведеться витратити

на житло та харчування, на літній відпочинок та розваги; крім того, неухильно відкладалася невеличка сума на чорний день, на хвороби та лікаря. Хто мав дім, розглядав його як надійний притулок для дітей та внуків, земля та професія успадковувалася від покоління до покоління, і в той час, коли немовля лежало ще в колисці, у скарбничку чи ошадкасу розміщували перший скромний внесок для його життєвого шляху, маленький “резерв” на майбутнє. Почуття надійності було найбажанішим набутком мільйонів, всезагальним життєвим ідеалом”.

Розглянемо детальніше типи та види цінних паперів³⁸, що забезпечували зазначене вище почуття надійності, і охарактеризуємо географію їх ужитку. Як відомо, пред’явницькі цінні папери (як форма купівлі грошей, що дає власникам майнові права) розділялися на чотири основні види: **акції**, за якими залежно від частки власника в капіталі акціонерного товариства той щорічно отримував нефіксовані дивіденди; **облігації** як довгострокові державні чи акціонерні зобов’язання з фіксованим доходом, указаним на папері (3-5 1/2 %); **лотереї** (частина залучених коштів як прибуток розігрується у вигляді виграшів); **векселі** як короткочасні письмові боргові зобов’язання на сплату зазначеної суми грошей у вказаний строк та відповідний процент³⁹. Іншим типом цінних паперів виступали **страхові поліси** (від пожежі, паводку чи медичне страхування тощо), що за рахунок укладених грошей гарантували відшкодування матеріальних цінностей при нещасних випадках.

Як відомо, після 1870-х рр. обіг облігацій та інших цінних паперів на Буковині суттєво зростає, внаслідок чого залишки облігацій цих часів все ще потрапляють у колекції (на противагу погашеним облігаціям 1790-1860-х рр.). Зупинимось детальніше саме на цьому періоді, спираючись на матеріал трьох колекцій (М.П.Сарнацького, О.В.Калиниченка, О.Д.Огуя⁴⁰ та ін.), зібраних від старих чернівчан та нових власників старих будинків. Розглянемо детальніше облігації як довгострокові боргові зобов’язання, за якими позичальник (державна, приватне акціонерне товариство) зобов’язується повернути позичену суму й виплатити позикодавцеві доход у формі виграшів або оплатити купони⁴¹. Саме цей тип цінних паперів, на противагу російським цінним паперам⁴² та австрійським вексям⁴³, практично залишився неописаним.

На відміну до офіційних банківських білетів, на яких містяться лише номінал, серія та номер, тип (банкнота чи скарбничий знак), дати та місце емісії, а також попереджувальні записи (типу: *підробка переслідується законом; карається тяжкою тюрмою*), облігації пропонують значно ширший асортимент офіційних та неофіційних записів, що засвідчують географію їх розповсюдження. До них належать:

1) офіційні вказівки на номінал, процент та умови облігації/лотереї, що складають основний (щонайменше двосторінковий) текст, набраний типографським способом;

2) штампи: а) державних закладів, що організовували розповсюдження білетів, які містять, як правило, назву такого закладу та назву міста („Цісарсько-королівське (ц.-к.) податкове управління в Празі”); б) посередницьких закладів (типу „Моравсько-Нижньоавстрійська міняльна контора”), де є вказівки на власника та точне місцезнаходження контори (Прага, біля Порохової вежі, 5); в) власників (типу: Фотосалон Й.Хшановського, Сучава); г) малі штампи дат придбання (R. 15. Aug. 1906);

3) фіскальні марки: а) австрійські (як правило, в 7 кр. 1888 р.); б) румунські (в 10 бані), наклеєні вгорі чи внизу, справа, в центрі (посередині) чи зліва ліцевої сторони, чи на звороті та гашені чи перфоровані відповідним штампом;

4) часто різнотипні записи рукою власника: а) щодо дат придбання; б) покупної вартості; в) цифрові записи серійності (10517); г) мети придбання тощо.

Зіставлення цих записів спочатку на одно-, а потім на різнотипних облігаціях дозволяє скласти обґрунтовані судження про походження та обіг облігацій (час та місце), зміну їх курсу та власника тощо, що в поєднанні з іншими підбірками – дає основу для характеристики ринку цінних паперів на Буковині і, побічно, про особливості крайового грошового обігу загалом.

Зупинимося детальніше на основних типах облігацій, уживаних на Буковині:

1. Облігація-позикове зобов’язання Товариства порегулюванню Дунайського каналу (Donau-Regulirungs-Anleihe);

2. Облігація ц.к. привілейованого залізничного товариства Львів – Чернівці – Ясси (k.k.privil. Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahn-Gesellschaft);

3. Облігації-боргові зобов'язання ц.к. привілейованого Загального Австрійського Земельного банку (k.k. priv. Allgemeine Oesterreichische Boden-Credit-Anstalt);
4. Облігації-преміальні боргові зобов'язання (Prämien-Schuldverschreibung), видані Австрійським Червоним Хрестом у Відні (Oesterreichische Gesellschaft vom Rothen Kreuze).
5. Ескомт-лоси Нижньоавстрійського товариства Червоного Хреста (Niederösterreichische Escompt-Gesellschaft vom Roten Kreuze-Lose);
6. Облігації ІУ-УІ австрійської військової позики (österreichische Kriegsanleihe);
7. Білети преміальної позики, випущені угорським м.Сегедин на 44 млн. гульденів А.В. (Kamatozo nyeremenykolszon: Tiszal es Segedi kölczon);
8. Білети лотерейної позики, випущені угорським державним об'єднанням „Добре серце” (Magyarorszagi Josziv-egy sület);
9. Білети позики, випущені Об'єднанням Червоного Хреста в землях Угорської корони (Magyar szent korona orszagainak vörös keresyt egzlet);
10. Білети боргового зобов'язання (позики), випущені Угорським Іпотечним банком (Magyar Jelzalog-Hitebank);
11. Білети позики (sorgicgykölczön), випущені для збереження архітектурних пам'яток та Будапештської базиліки;
12. Облігації, випущені Північно-Голландським об'єднанням „Білий Хрест” у Амстердамі (Noord-hollandsche Vereeniging Det Witte Kruise te Amsterdam);
13. Облігації Голландської земельно-кредитної установи в Амстердамі (Hol. Grondcredietbank te Amsterdam: Holländische Bodenkreditenanstalt in Amsterdam);
14. Облігації швейцарської позики кантона Фрібурга для реконструкції кантонального госпітала (Emprunt du Canton de Fribourg pour la Construction de l'Hôpital Cantonal);
15. Облігації різних позик Оттоманської імперії;
16. Облігації сербської позики (29 екз.): Зажам кральевске српске владе на поготке на десет динара в злату (див. детальніше Додаток 1).

Не претендуючи на абсолютну істину – 81 досліджена облігація належала, в основному, лише двом (із значної кількості)

багатим чернівецьким родинам (Бадіянів та Вишеванів), можемо відмітити наступне:

В умовах певної ізольованості буковинський ринок потребував значно солідніших фінансово-кредитних інституцій як для інвестування сільськогосподарського виробника, так і розширення самого виробництва та збуту його продукції. Тому для регулярного розгортання виробництва і здійснення з цією метою його кредитування були знову-таки потрібні нові фінансові установи, через які Буковина мала втягуватися до австрійського грошового ринку. У 1869 р. відкрито філіал Галицького іпотечного (ломбардо-позичкового) банку (*K.K. priv. Galizische Akt-Hypothekenbank*) (з касовим оборотом у 1870 р.: 5,2 млн. фл.). Саме така форма банківництва дає змогу розділити кредитні ризики між широкими верствами суспільства (обезличити кредитні ресурси), забезпечити їх нерухомістю, і за рахунок розміщення закладних листів власної емісії надавати позики⁴⁴. У 1870 р. виник Буковинський задатковий банк (1871: 57 тис. фл.; 1880: 10,5 млн. фл.). У 1871 р. розпочала свою діяльність на Буковині філія Галицького рустикального банку (*Rustical Credit-Anstalt, Lemberg*). З 1874 р. у Чернівцях запрацював філіал Австрійського (з 1878 р.: Австро-Угорського) Національного банку (*Österreichisch-Ungarische Bank*), касовий оборот якого за 10 років зріс від 1,8 млн. фл. (1874) до 18,2 млн. фл. (1884). Для сільськогосподарського виробника велике значення мав відкритий у 1882 р. Буковинський кредитний земельний банк (*Bukowiner Boden Credit-Anstalt*) (1882: 1,5 млн. фл.)⁴⁵. Переважаюча більшість цих банків видавали закладні листи та випускала крайові облігації. Водночас рештки обігових коштів, крім акціонування, що було ще не дуже популярним, вилучалися через підписку на облігації державної позики, за які виплачувалися 5–6 %⁴⁶. Частина державної позики (як, наприклад, 20-процентну східногалицьку) розповсюджували через церкви та школи⁴⁷.

Проте наприкінці 19 ст. ситуація змінилася – «зайві» готівкові гроші з Буковини все інтенсивніше надходили в Центральні банки Австро-Угорщини. Як показує вивчення матеріалів, розміщених у додатку, з середини 1870-1880-х рр. на Буковину, де заможні городяни та селяни (банкір А.Бадіан та годиникар Г.Фішман із Чернівців, К.Вишеван із Станівців, Й.Хшановський з Сучави та

ін.) вкладали лишки грошей для регулярного отримання відсотків, почали надходити різнотипні комерційні австро-угорські облигації (Австрійського земельного банку; Товариства по регулюванню Дунайського каналу) тощо, за допомогою яких готівкові гроші з Буковини перенаправлялися в центри економічної розбудови. Значна частка грошей припадала на відсоткові облигації Залізничних товариств, Червоного Хреста, благодійницьких організацій тощо. Загалом наприкінці 19 ст. з Буковини щорічно переводили в Центральні банки Австро-Угорщини понад 50 млн. фл. (=100 млн. крон) і ця тенденція зберігалася й надалі.

Поряд із тим, значним був відтік грошей і в іноземні банки, що знаходив своє вираження в іноземних цінних паперах. Враховуючи спрямованість торгівлі, на Буковинський ринок цінних паперів того часу потрапляли й турецькі залізничні облигації. З початку 1880-х рр. суттєво зростає кількість облигацій та лотерей угорських позик (Іпотечний банк, архітектурне об'єднання, „Добре серце” та „Червоний Хрест”), а з кінця 1880-х рр. значне місце в буковинському безготівковому обігу займають голландські, швейцарські та балканські облигації (див. Додаток 1). Значний відтік грошей відбувався за рубіж за рахунок активного придбання акцій та облигацій іноземних товариств із Голландії, Швейцарії, особливо Сербії та Балкан тощо.

Облигації активно перепродувалися чи віддавалися в сплату боргу – перепродаж однієї 5-форинтової облигації угорського Об'єднання Червоного Хреста (сер.1758, №059), за записами на її полях, відбувався з 1900 по 1909 р. щонайменше дванадцять раз, коливаючись за ціною від 10 до 30 крон. В багатих родинах, за свідченням очевидців, зберігалися до двох сотень облигацій. Збирання такої великої кількості облигацій, що забезпечували стабільний прибуток її власникам, засвідчувало появу на Буковині буржуазного класу рантьє (див. додаток), капітали якого вилучалися місцевими (а й часто зарубіжними) фірмами.

У кількісному відношенні, вивчивши наявний матеріал, спостерігаємо певні тенденції щодо історико-географічного фактору. Більше половини (50,6%) буковинських цінних паперів початку 20 ст. складали австро-угорські облигації різних позик, понад третину (35,8%) – сербські облигації, популярність яких пояснювалася виплатою дивідендів чистим золотом, а решту

(15%) становили голландські, швейцарські та турецькі цінні папери. Збережені цінні папери суто буковинського походження (акції, поліси) займали незначне місце – вони були погашені румунами в 1918-1920-х рр.⁴⁸. За роками емісій, у 1870-х рр. переважали австрійські та балканські турецькі емісії, у 1880-х рр. конкуренцію австро-угорським емісіям склали сербські випуски, доповнені голландськими, внаслідок чого в 1890-х рр. загальна кількість облігацій збільшилася в шість раз (порівняно з 1870-ми), що засвідчило інтенсивний розвиток капіталістичного господарства, а в 1900-х рр. на буковинський ринок цінних паперів інтенсивно проникають голландські та швейцарські облігації.

Як можна зрозуміти на цьому матеріалі, за австрійські облігації в межах Ціслеїтанії (на противагу угорським) мита не збиралися і тому на них відсутні, за винятком банківських, штампи державних установ. Більше половини наявних облігацій (41), що мають на собі штампи, мають, за єдиним винятком, сербське, а значна частина – угорське та голландське походження. Штампи державних установ (типу: Центральний штемпельний банк, Головне податкове управління) відносяться переважно до Відня (17 екз.=41,5%) та Буковини (Чернівці, Радівці, Сучава: 11 екз. =26,8%). Досить значний відсоток моравсько-богемських штампів м. Брно, Праги та ін. (6 екз.=14,6%) та менший сусідньої Галичини (3 екз.= 7,3%). Серед облігацій трапляються поодинокі угорські та сербські гашення і румунські фіскальні марки 1919 р. (4 екз.). Поряд із тим, на облігаціях спостерігаються 14 штампів посередницьких організацій (різних міняльних контор та вексельних домів), розташованих у Моравії (4 сербські та угорські облігації), Румунії (3: властиво для голландських облігацій), Угорщини (3: на угорських облігаціях) та Чернівців (3: банківський дім С.Луттінгера) тощо. Різноманітність штампів підтверджують „бізнесові” поїздки членів родин переважно до Відня та відповідних міст Ціслеїтанії (Брно, Праги, Фрайвальдау тощо), а також Трансїлеїтанії (особливо до Будапешту), враховуючи відсутність австрійських штампів на частині угорських облігацій. Родини також підтримували інтенсивні торгові контакти з Румунією, підтвердженням чого є голландські облігації, придбані через румунські посередницькі інстанції. Вивчення 29 облігацій сербської позики номіналом 10 золотих франків від 3.7.1888 р., що належали К.Вишевану та Й.Бадіану,

засвідчує різне місце їх придбання (Відень: 17 шт., Брно: 3 шт.; міста Моравії та Чехії: 3 шт.; міста Галичини та Буковини: 2 та 4 шт.), купівлю за відмінну ціну (до 8 фл.) через посередників (у т.ч. С.Лутінгера з Чернівців, М.Розенфельда з Праги, товариство „Моравсько-нижньоавстрійський Меркурій”).

На облігаціях відзначено різними штампами, олівцями та ручками понад 30 прізвищ імен їх власників, які здебільшого є єврейсько-німецького походження (*Chaim Handelsmann, Fischmann, Rosenfeld, Amsbach, Wims*: 2 рази), хоча трапляються й прізвища румунські (*Badian, Decani, Philippi*: 3 рази), польські (*Chrzanowski*: 4 рази) та українські (*Nahoruk, Gramiuk*), які повторювалися на облігаціях, що належали цим двом родинам. Повторення підписів засвідчує непряме надходження облігацій (ймовірно, через аукціони, де розпродувалися рештки майна банкрутів) до їх чернівецьких власників (родин Бадіянів та Вишеванів). На половині облігацій різнотипні (цифрові та словесні) записи німецькою, румунською, польською мовами та їдишем. За словесними текстами вдається встановити цільове призначення облігацій, як, наприклад, подарок на день народження чи хрестин дитини. Цифрові записи не лише фіксують вартість та дати придбання облігацій, що допомагає встановити зміни їх курсу та можливий прибуток власників, який інколи становив до 50% та більше, а й значну кількість облігацій та сумарних капіталів на руках власників, які могли як рантє жити з відсотків.

Загалом, як бачимо, спостереження С.Цвейга щодо почуття надійності для жителів монархії не позбавлені сенсу – щонайменше, для їх добре забезпеченої частини. За наявним матеріалом, облігації, яких на багату родину припадало до кількох сотень, та страхові поліси стали стандартом буковинського життя. У надходженнях “Румунського товариства культури та літератури” за 1892 р. було, наприклад, поряд 1000 дукатів та 7200 франків, ще й 1300 фл. облігаціями⁴⁹. За наявними цінними паперами, наприклад, у липні 1892 р. хресникам подарували облігацію сербської позики на 10 динарів золотом (сер.663, №75), а в 1912 р. чернівчанка Сафта Полінюк заключила зі страховою компанією з Кракова договір на страхування житла від пожежі на 600 крон (див. додаток).

Проте «надійність» зникла у час та після I. Світової війни (як і

самі облігації), хоча військові дії Першої світової війни не змінили інтернаціональність капіталу – воюючі сторони виплачували дивіденди (наприклад, Сербія – жителям Австро-Угорщини), а Англо-Австрійський банк функціонував на території монархії у 1914-1918 рр. Загалом під час Першої світової війни (1914-1918), яка має стати спеціальним предметом дослідження, Австрія проводила 4%- австрійську позику не лише шляхом випуску “скарбничих знаків” (*Schatzscheine*) на 350 млн. крон, що мали бути погашені в межах наступних 5 років⁵⁰, а й восьми 5 ½-відсоткових облігацій Англо-Австрійського банку. Внаслідок військових дій на території Буковини перебували в обігу й знецінені облігації „Заєм свободи”. Поряд із австро-угорськими цінними паперами, зарубіжні облігації зберігали свою цінність і в повоєнний період, свідченням чого є їх стабільне гашення в Угорщині та Австрії (1923 р.) та в королівстві Сербії (1931).

Теперішня нечаста поява місцевих облігацій австрійського періоду зумовлена, на нашу думку, розпорядженням І. Ністора, голови румунської адміністрації на Буковині, виданим від 11 серпня 1919 р. на необхідність ліквідації безготівкової крони через погашення різнотипних облігацій та інших цінних паперів (*hârtii de valoare*), у т.ч. і популярних облігацій Крайового банку Буковини (*Bukowiner Landesbank*)⁵¹.

4. Висновки-узагальнення

Загалом, досліджений матеріал підтвердив посилення ринкового господарювання на Буковині в час розгортання ринку цінних паперів. Збирання такої великої кількості облігацій, що забезпечували стабільний прибуток її власникам, засвідчувало появу на Буковині буржуазного класу рантьє, капітали якого здебільшого вилучалися німісцевими (а й часто зарубіжними) фірмами сербського, голландського, швейцарського походження. Крім прямої функції отримання відсотків (із вкладеного капіталу), облігації стали виконувати функції грошей у взаєморозрахунках родин та накопичування капіталу. Попри отримані результати, в перспективі необхідно розширити об’єкт дослідження матеріалами з інших родин, а також вивчити не лише облігації, а й інші типи цінних паперів.

Додаток 1.

КОЛЕКЦІЇ ЦІННИХ ТА СУПРОВІДНИХ ПАПЕРІВ

1.1. До колекції буковинського колекціонера М.П.Сарнацького, кандидата філософських наук та викладача ВНЗ, зібраної протягом декількох десятків років, належать цінні папери австрійського періоду (25 із понад 200) заможної родини А.Бадіяна, пов'язаного родинними стосунками з іншою багатою чернівецькою родиною Амстерів. Перелік наводиться нижче:

1. Die wechselseitige Versicherungs- Gesellschaft in Krakau (600 Kronen): Страхувальний поліс від пожеги на 600 крон, заключений панею Сафтою Поліник 22 березня 1910 р. у місті Чернівці;

2. Акція на 200 крон від 30.10.1912 р. (№002741), випущена у Чернівцях Спиртовим- та лікерогорілчанам акціонерним товариством Кальмана Фішера та Ко. (Spiritus- und Lkörindustrie Calman Fischer & Co. Aktiengesellschaft);

3. Перевідний вексель на 90 крон (№28094), виданий Григорію Панчуку за порученням Ніколая Смереки 3 березня 1906 р. на 6 місяців до 3.9.1906 р. у місті Чернівці Буковинським банківським об'єднанням;

4. Перевідний вексель на 200 крон (№....), виданий Александру Мензатніку 9 жовтня 1912 р. у с. Лужани Буковинським банківським об'єднанням;

5. Облігація 4%-ної позики на 300 гульденів А.В. сріблом 1885 р. (№141.054) ц.к. привілейованого залізничного товариства Львів – Чернівці – Ясси (k.k.privil. Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahn-Gesellschaft), випущена у Львові на суму 38,475.000 гульденів АВ терміном погашення 72 роки (1885-1956). На цій облігації знизу дописано олівцем її ціну: 300 + 45 фл. на 100 К.

6. Чек на подібну облігацію за номером 146.781, виданий Карінтійським банком (Kärnter Bank Einlage). Справа пізніший овальний німецько-австрійський штампель „d.ö.Kontostempel“ на марці 1919 р.;

7. 3%-на облігація-боргове зобов'язання (Prämienschuldverschreibung) на 100 гульденів австр.валюти від 1.12.1880 р. (сер.1,882 №77), випущених ц.к. привілейованим Загальним Австрійським Земельним банком (k.k. priv. Allgemeine Osterreichische Boden-Credit-Anstalt) на 40 млн. гульденів. Згори облігації квадратний надрук „Kupons-Liquidation der allg. Verkehrsbank“. У центрі – стертий червоний штампель „Gewinn-Tilgung 1923“, а внизу синім олівцем „Josef Badian 9 März 1923“;

8. 3%-на облігація-боргове зобов'язання (Prämienschuldverschreibung) на 50 гульденів австр.валюти від 1.12.1880 р. (сер.1,194 №90), випущених ц.к. привілейованим Загальним Австрійським Земельним

банком. На облігації штамп „Moritz Hönigsberg Bank- und Wechselstube in Agram – I.III.19 – K.175 50 Fl. Lohn bewertet“;

9. Чотири 3%-ні виграшні талони на преміальне боргове зобов'язання (Gutschein zum Schuldverschreiben 1880) на 200 крон від 1.02.1914 та 16.02.1914 р., випущених ц.к. привілейованим Загальним Австрійським Земельним банком (k.k. priv. Allgemeine Oesterreichische Boden-Credit-Anstalt) на 80 млн. крон (сер.7,721, №36; сер.1799, №14; сер.1032, №3; сер.1,981, №17). На талоні за серією 1032 відзначено дату погашення „1.12.1923“, а внизу олівцем розмір виплати „ö.K. 51176“. На серії 1,799 внизу олівцем відзначено „Edgar Klaus fiicu 22839“. На серії 7,721 вгорі відзначено олівцем „Maria Terlecka anfolgen“, а внизу „Depot 22286“. На серії 1,981 вгорі вказано „K.L.Retter“, а внизу „2,4232“;

10. Облігація-позикове зобов'язання (Schuldverschreibung) на 100 гульденів АВ від 1.04.1870 р. (№95.451), випущена сумою на 24 млн. фл. Товариством по регулюванню Дунайського каналу (Donau-Regulierungs-Anleihe) з терміном погашення через 25 років. Олівцем угорі: *Rest 111.95 ex/95* (це ж на їдиші). На зворотній стороні зверху: $200+80+125=405$, а знизу: *bei Jacob Vemul (?) gekauft 104 ¼ fl. 1.Aug.1875*;

11. Облігація-преміальне боргове зобов'язання (Prämien-Schuldverschreibung) на 10 гульденів австр.валюти від 1.07.1882 р. (сер.03.306, №41), видана Австрійським Червоним Хрестом у Відні (Oesterreichische Gesellschaft vom Rothen Kreuze unter dem allerh. Protektorate sr. K.u.k. apost. Majes. des Kaisers). На облігації відсутні штампи та надруки;

12. Облігація-преміальне боргове зобов'язання (Prämien-Schuldverschreibung) на 20 крон від 15.06.1916 р. (сер.09.144, №038), видана Австрійським Червоним Хрестом у Відні (Oesterreichische Gesellschaft vom Roten Kreuze unter dem allerh. Protektorate sr. K.u.k. apost. Majes. des Kaisers) тиражем на 40 млн. крон;

13. Білети 4%-ної преміальної позики на 100 фл. АВ 1880 р., випущені угорським м.Сегедин на 44 млн. гульденів А.В. (Kamatozo nyeremenykolozson: Tiszal es Segedi kölczon: Prämien-Anleihe) з терміном погашення 50 років (2 екз.: серія 167, №042; сер.1551, №065). На другій облігації олівцем „Prämienanleihe 100 fl.“, а внизу малими буквами надруковано R.16 Aug 1895;

14. Білети лотерейної позики на 2 форинти від 31.07.1888 р. (3 екз.: сер.5440, №047; 0760, №063; 6385, №094), випущені угорським державним об'єднанням „Добре серце“ (Magyarorszagi Jozsiv-egy sület) за дозволом угорського Міністерства фінансів на 1,5 млн. форинтів (тобто 750 тис. білетів по 2 фрт.). На облігації за серією 6385

вгорі зліва штамп „K.K.STEMPELAMT GRAZ”, на верхньому полі зліва олівцем 101.325, а внизу маленьким штампом „R.2.Jan.1890”. На облігації серії 0760 посередині круглий штамп „k.k. CENTRALSTEMPELAMT Wien”. На звороті цієї ж облігації наддрук великими буквами J.CHZANOWSKI Suczawa та квадратний друкований штамп *kunetmorsersjegy. Reszletiv. Es. Igerveny üylete. szabadkan*; На облігації за серією 5440 внизу посередині круглий штамп „k.k. CENTRALSTEMPELAMT Wien”, а справа червоним кольором штамп „R.4.Apr.1898”, а на звороті угорською вказівка на Клуж: „*es penzvalto üzlete Koloszvari*”.

15. Білети позики на 5 форинтів АВ (о.е. öt.forint) від 15.12.1882 р. (3 екз.: сер.1,636, №40; 6.053, №85; 3.530, №6), випущені Об'єднанням Червоного Хреста в землях Угорської корони (Magyar szent korona orszagainak vörös keresyt egzlet) на 4 млн. гульденів А.В. з терміном погашення в 51 рік. На облігації серії 1636 зліва знизу та посередині штампи „k.k. CENTRALSTEMPELBANK Wien”, а на полі знизу напис „*Olga Gramiuk 1922 Czerniowce*”, а на звороті чорнилом круглий штамп „Bankhaza Budapest ERSZEBET”, №8522. На облігації серії 3.530 – в центрі знизу та зліва штамп „K.K.HPT.STEUERAMT. CZERNOWITZ”, а вгорі олівцем „*182386/ 14 Kronen R.6.Aug.1895*”. На звороті тієї ж облігації „BANK- u.WECHSELHAUS TH.J.PLEWA in IGLAU”. На облігації серії 6.053 – знизу в центрі та зліва штамп „K.K.ST. A. 18 25/IV 89 SUCEAVA”;

16. Білети 4%-ного боргового зобов'язання (позики) на 100 форинтів АВ (о.е. forintröl) від 1.07.1884 р. (4 екз.: сер.0864, №45; сер.1031, №014; сер.2126, №052; 3342, №100), випущені Угорським Іпотечним банком (Magyar Jelzalog-Hitebank) на 4 млн. гульденів А.В. з терміном погашення в 51 рік. На облігації серії 0864 штамп Центрального банку м. Праги (PRAG CENTRALB.). На облігації серії 1031, №014 справа штамп „K.K.HPT.STEUERAMT. CZERNOWITZ”, зверху відмітка червоним штемпелем про погашення облігації: „*verlost am 15/5.1918 mit K.200. pr. 16/8*” та підпис „*Kurow. 1918*”, а внизу круглий тиснений штамп „Hitelbank”. На облігації 2126, №052 – справа вгорі штамп „k.k.Centralsteuerbank Wien”. На облігації (преміальному купоні) серії 3342 вгорі зліва „k.k.Centralsteuerbank Wien”. Крім того, до відсутньої облігації серії 2998, №007 – дві сторінки непогашених купонів по 4 фт. на 1919-1928 рр., на звороті яких напис „*A.Alob/08*”;

17. Білети позики (sorcicgykölczön) на 5 форинтів АВ (о.е. forint) від 15.05.1886 р. (4 екз.: сер.1671, №042; 3750, №061; 3720, №003; сер.5721, №003), випущені для збереження архітектурних пам'яток та Будапештської базилики на 4 млн. гульденів А.В. (800 тис. лосів по 5

гульд.) з терміном погашення в 50 років (з 1886 по 1936 рр.). Облігація серії 1671 не містить написів та додаткових друків. На облігації серії 3720 посередині знизу та справа круглий штамп „k.k.CENTRALSTEMPELAMT Wien”, а справа вгорі олівцем 82386.14 *Kronen*. На облігації 5721 ті ж штампи, внизу малими буквами надруковано R.26 Mai 1897, а справа олівцем 107325. На звороті – олівцем 144Fl. та 310.338;

18. Облігація на 5 гульденів гол. валюти від 3.07.1888 р. (Сер.54.325, №41), випущена Північно-Голландським об'єднанням „Білий Хрест” у Амстердамі (Noord-hollandsche Vereeniging Det Witte Kruiise te Amsterdam) сумою на 3,5 млн. гол. фл. з терміном погашення через 64 років. На облігації внизу штамп „M.F.WERTHEIM NOTARIS” наддрук А.Бадяна (A.Badian) та тов. і румунська фіскальна марка (Timbru fixu) в 10 бані 1919 р. з червоним штампом „Monitorul Rentiilor Isac M. Benzul Bucuresci”;

19. Облігація на 10 гульденів гол. валюти від 3.07.1888 р. (Сер.1385, №19), випущена Північно-Голландським об'єднанням банків в Амстердамі (Noord-hollandsche Vereeniging in Amsterdam) сумою на 3,5 млн. фл. На облігації зліва вгорі штамп “Hocad. Juster”, чорнилом 13.November 1898 Bucuresci, а внизу штамп з двома левами та написом „J.C.G. Pollomes NOTARISTE AMSTERDAM”. Справа румунська фіскальна марка (Timbru fixu) в 10 бані та овальний штамп „M. ZALMAN ... BRAILA”;

20. Облігації на 15 гульденів/ флоринів гол. валюти від 31 жовтня 1904 р. (2 екз.: сер. 53316 №07; 54053 №14) Голландської земельно-кредитної установи в Амстердамі (Hol. Grondcredietbank te Amsterdam: Holländische Bodenkreditenanstalt in Amsterdam), що організувало розиграш виграшів 6 разів на рік. Лише на другій облігації зліва вгорі великий круглий штамп „COMMERCE & CREDIETBANK AMSTERDAM”;

21. Облігація позики Оттоманської імперії на 400 франків золотом від 5 січня 1870 р. (номер 1,247.118), випущена в Туреччині сумою на 792 млн.франків з щорічною виплатою по 20 фр. у містах Костянтинополь, Відень, Франкфурт, Амстердам. На облігації зліва овальний штамп зі стертим написом „... 1874 PARIS” та нерозбірливим підписом, а справа вгорі дві митні марки 1888 р. по 1 фл. (1 Gulden) та 25 кр., на які накладано малий круглий штемпель чорною фарбою (k.k.Centralstempelamt in Wien)”. Правіше червоний штамп „Registriert UNION-BANK”. До облігації додано купонний лист.

22. Така ж облігація на 400 фл. золотом (№592.648) без купонів. Вгорі зліва штамп посередника “ISACU BENZUL... Bucuresci”, посередині –

стертий турецький штамп та нечіткий квадратний наддрук 10х6см, а вгорі справа – овальний штамп „Czerkawski & Ring. Börse-Comptoir” та дві віденські марки по 4кр. та одна по 3кр. Назвороті штампом „Photographische Anstalt des J.Chrzanowski in Suceava”. Окрім цього листа, збереглися 12 купонів (pp.1887-1892) до іншої облігації за № 0,508.886;

23. Преміальний лос 3%-ної залізничної лотереї Турецької імперії вартістю 7 гульдентів золотом (Eisenbahn-Prämien-Ansehens-Los) на розиграш 400 франків (№592.648), випущений у Відні в серпні 1871 р. та, за відміткою на білеті, придбана фотосалоном Й.Хшановського в Сучаві (Chrzanowski).

24. 4 облігації сербської позики: Зајам кральевске српске владе на поготке на десет динара в злату (10 francs en or), випущені 3/15 червня 1888 р. у Београді та проштамповані вгорі та зліва на марці в 7 кр. 1888 р. штампом „R.K.Central-Stempelbank Wien”. На облігаціях сер.4043, №23 та 9931, №31 особливих відміток немає. На облігації № 7944, №97 є відмітка ц.к. прив. Транспортного банку (k.k.priv.allgemeine Verkehrsbank), вгорі фірми А.Бадіана та сина (A.Badian & Sohn), а внизу штампом „19.9.1911” та олівцем 14/XII.05. На полі вгорі синім олівцем примітка: „Gezogen mit 20.000 Francs in Gold: Стягнуто [за курсом] 20.000 франків золотом” та штамп „Преміальний купон виплачено 1.09.1911”. На купоні сер.578, №26 справа штамп зі сербським гербом „Обавезница сплачена над ... у Београді (чорнилом: 20/УІІІ.1931)”, що свідчить про завершення дії облігації.

25. Російський перевідний вексель на 90 рублів, виданий московським купцем Бернардом Штернбергом від 8 лютого 1900 р. та облікований в Трієсті у травні 1900 р. ц.к. кредитним банком торгівлі та ремесла (k.k. priv. Oest. Creditanstalt f. Handel u. Gewerbe in Triest).

1.2. До колекції О.В.Калиниченка належать місцеві цінні папери переважно з родини Івана Вишевана (Wischewan) (20.06.1887-?), уродженця с.Станівці Кіцманського району, який проживав у 1930 р. на вулиці Королеви Марії 21 (нині вул. Головна). Батьком того (та, ймовірно, попереднім власником акцій) був Костянтин Вишеван із Станівців, а мати – Анна Палагнюк з Жадови.

1. Ескомт-лос на 300 крон від 26.07.1916 р. (№2200) Нижньоавстрійського товариства Червоного Хреста (Niederösterreichische Escompt-Gesellschaft vom Roten Kreuze-Lose);

2. Білети лотерейної позики по 2 форинти від 31.07.1888 р. (3 екз.: сер. 0463, №032; 2992, №017; 3597, №065), випущені угорським державним об'єднанням „Добре серце” (Magyarorszagi Jozsiv-egyuesület) за дозволом угорського Міністерства фінансів на 1,5

млн. форинтів (тобто 750 тис. білетів по 2 франки). На облігації серії 0463 на верхньому полі справа „8353”, а також закреслені „2753 350971 18518”. На серії 2992 справа штамп ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k.Centralstempelbank Wien), а посередині вгорі штамп синім чорнилом „Wechselstube—Mähr.Niederösterr. Merkur Brünn”. На облігації 3597, що не містить додаткових штампів, вгорі справа – наддрук „KERESKEDELMI TAKAREK es HITELSZÖVETKEZET”, а на полі вгорі справа – цифра „42052” та закреслені цифри „39141 35969”. На звороті внизу штамп „J.Chrzanowski Suczawa”;

3. Білет позики на 5 форинтів АВ (о.е. öf.forint), Будапешт від 15.12.1882 р. (2 екз.: сер.4.614, №82; сер.5,648, №70), випущеної Об'єднанням Червоного Хреста в землях Угорської корони (Magyar szent korona orszagainak vörös keresyt egzlet) на 4,8 млн. гульденів А.В. з терміном погашення в 51 рік. На облігації сер.4,614 в центрі та справа круглий штамп „K.K.GEFÄLLSAMT PRAG”, а на полі справа олівцем „5455”. На звороті внизу друковано ANTON KORITZ. На білеті 5,648 у центрі та на корінці справа круглий штамп ц.к. Головного податкового управління Львова від 6.04.1889 р.: k.k.Haupsteueramt Lemberg 6.4.89. На полях цієї облігації різні власники олівцями відзначали дати та ціну купівлі акції: 27.3.1900 – 10 К; ??1905 – 30 К; ??1907 – 20 К; 22.7.1908 – 25 К; 14.8.1908 – 14 К; 27.9.1908 – 20 К; 13.1.1909 – 20 К; 18.05.1909 – 24 К.

4. Білети преміальної позики (sorgisgykölczön) на 5 форинтів АВ (о.е. forint) від 15.05.1886 р. (3 екз.: сер. 1758, №059; 3571, №089; 4056, №055), випущені для збереження архітектурних пам'яток та Будапештської базиліки на 4 млн. гульденів А.В. (800 тис. лосів по 5 гульд.) з терміном погашення в 50 років (з 1886 по 1936 рр.). На всіх трьох облігаціях по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k.Centralbank Wien) – у центрі вгорі та на купонах. На звороті облігації за сер.1758, №059 штамп посередницької організації з Брно: „Bank- und Grosshandlungshaus L.Herber, Brünn Grosser Platz 3”. Внизу синім чорнилом *Johann Philippi*, а олівцем – „Dossbau-Basilika”;

5. Обрізаний білет 4%-ного боргового зобов'язання (позики) на 100 форинтів АВ (о.е. forintröl) від 1.07.1884 р. (сер.1961, №001), випущений Угорським Іпотечним банком (Magyar Jelzalog-Hitebank) на 40 млн. гульденів А.В. з терміном погашення через 51 рік. На білеті серія надруків французькою, угорською та німецькою мовами CERTIFICATE DE PRIMIS - NYFREMENY JEGY - GEWINNSCHEIN та трьохмовний напис: „Цю преміальну облігацію розіграли 15.11.1923 р. і після того, як було виплачено її номінальну вартість у 200 К, вона стала ВИГРАШНИМ ТАЛОНОМ і в майбутньому використовуватиметься

для преміальних розиграшів згідно з планом. Будапешт, 15 лютого 1924. Угорський іпотечний банк”;

6. Купони 4%-ного боргового зобов'язання (позики) від 1.07.1884 р. (сер.2126, №052), випущені Угорським Іпотечним банком (Magyar Jelzalog-Hitebank 1882) (з серією непогашених купонів по 4 фт. на від 1.12.1919-1.06.1927 рр.);

7. Облігація швейцарської позики на 15 франків від 3.12.1902р. кантона Фрібурга (сер.2517, №19) для реконструкції кантонального госпіталя (Emprunt du Canton de Fribourg pour la Construction de l'Hôpital Cantonal), виплата процентів до якої з 1903 по 1967 р. мала проводитися у Берні, Женеві, Цюріху, Амстердамі. На верхньому полі олівцем зліва “*verlost*”;

8. Преміальна облігація (Prämien-obligation: Обвезница са погоцима) сербської позики: Зајам кральевске српске владе на поготке на десет динара в злату (10 francs en or), випущена 3/15 червня 1888 р. у Белграді (25 екземплярів) з нарізними купонами з 1889 по 1953 р.:

сер.8547, №45): по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k.Centralstempelbank Wien) – у центрі вгорі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва.

сер.100, №87: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k.Centralstempelbank Wien) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. Зліва на верхньому полі зліва відбиток штемпеля чернівецького посередника „Bank u. Wechselstube SAM.LUTTINGER JUN. Czernowitz”. Там же справа олівцем підпис *Chaleczjinski* та внизу справа 813204;

сер.371, №34: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k. Centralstempelbank Wien) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На верхньому полі наддрук „Wechselstube Mähr. Niederöster. Merkur. Brünn”. На полях друков.: „15.Nov.1906 6594; олівцем 16376, а внизу червоним штампом В.13.Nov.1906;

сер.663, №75: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k. Centralstempelbank Wien) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. Справа круглий штемпель TIMBRU FIXU 10 Bani. Нагорі запис 111282, а внизу штамп R.6.Jun.1910. На звороті напис румунською мовою: „*acest loos dam drept kadou lui Ionel J.Ficanu 5 Julie 1892 cu ocașiunea botezului seu Moritz si Emilie Blau*”;

сер.4516, №100: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k. Centralstempelbank Wien) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., наклеєній на купоні зліва. Угорі справа запис олівцем: 111325;

сер.4626, №76: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k. Centralstempelbank Wien) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна

на купоні зліва. На полі зверху наддрук „Bankgeschäft in Prag neben dem Pulverthurm. M.Rosenfeld”;

сер.4992, №37: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k. Centralstempelbank Wien) – у центрі вгорі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На звороті на верхньому полі напис олівцем 9614, а знизу зліва підпис;

сер.5756, №85: по два штампи ц.к. Центрального податкового управління м.Відня (k.k.Centralsteueramt Wien) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На полях написи: „Hans Starer Juni 1899 R.15.Marz Wims 6,50 fl. – nachgescheut bis 1/8.899 173646 nicht gezogen 4/II.1929 30/9.40”;

сер.7871, №89: по два штампи ц.к. Центрального податкового управління м.Відня (k.k.Centralstempelamt Wien) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. Внизу R.15.März1889, а зліва: 30/9.19. На звороті знизу посередині Wims , правіше– nachgeschont bis 1/8.899;

сер.611, №85: по два штампи ц.к. Центрального штампувального управління у м.Відень (k.k.Centralstempelamt Wien) – у центрі вгорі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. Зліва на верхньому полі відбиток штемпеля чернівецького посередника „Bank u. Wechselhaus SAM.LUTTINGER JUN. Czernowitz”;

сер.9931, №29: по два штампи ц.к. Центрального банку м.Відня (k.k.Centralbank Wien) – у центрі вгорі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва вгорі;

сер.6651, №87: по два овальні штампи віденського пригороду Отакрінг (18 9|IV 89 OTAKRINC) – у центрі та на марці 7 кр. 1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На полі зверху напис „Jägertina”. Зліва вгорі: 10/10.900, а нижче підпис Gerkon. В центрі 5/10.906 та підпис. На нижньому полі 2.09.17, а на звороті – 84. -;

сер.4377, №32: по два великі октогональні штампи ц.к. Головного податкового управління м.Брно (k.k.Hauptsteuer-H. Depositeamt 18 15/4 89 ... SCHOWACIV URAD BRNE) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На горі синім олівцем 14987, а знизу 15/1.10 2615 та напис *lerbisch*. На лівому полі звороту напис олівцем: „Salomon Amsbach”;

сер.5447, №97: по два овальні штампи ц.к. Головного митного управління м.Брно (k.k.Hauptzollamt in Brünn) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На звороті справа вгорі октогональний штамп „Bank-und Grosshandlungshaus L.Herber, Brünn Grosser Platz 3”. Внизу напис олівцем *Johann Philippi*;

сер.6941, №8: по два круглі штампи ц.к. Головного митного управління

м.Брно (к.к.HPT.Zollamt in Brünn) – у центрі вгорі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На верхньому полі справа напис 228974 13.Aug.1906. На звороті напис олівцем: „U.11.08.1906”;

сер.1240, №99: по два малі круглі штампи ц.к. податкового управління м.Гернальс (к.к.Steuernamt Hernalts) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва;

сер.344, №42: по два великі круглі штампи ц.к. податкового управління чеського м.Фрайвальдау (к.к.Steuernamt Freiwaldau – K.BERNICNI URAD v Freiwaldau) – у центрі вгорі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. Нагорі зліва напис олівцем власника *Lernhard Reimer*; ... *Beamter*;

сер.7215, №100: по два круглі штампи ц.к. Головного митного управління м.Львів (к.к.Hauptzollamt Lemberg 26.4.89) – у центрі та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На верхньому полі напис олівцем: „*Chaim Handelsmann 254626. 8 Aug.1911*”. Знизу наддрук червоним та чорним: „31 Sept.1900 R.25.Feb.1907 8-Aug.1911 та від руки: 19/3.14”. На звороті – „*Handelsmann 8. 15016*”;

сер.885, №21: по два круглі штампи ц.к. податкового управління м.Ярослав (нині Польща) (к.к.Steuernamt JAROSLAU) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На звороті зліва овальний штемпель власника „H.FISCHMANN. Uhrmacher. Rathausstr. 18 Czernowitz” та на полі довгий напис на ідиші. Нагорі справа цифра 7760;

сер.2061, №29: по два круглі штампи ц.к. головного податкового управління м.Чернівці (К.К.HPT.STEUERAMT. CZERNOWITZ) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. На звороті нерозбірливо олівцем;

сер.3192, №100: по два круглі штампи ц.к. головного податкового управління м.Чернівці (К.К.HPT.STEUERAMT. CZERNOWITZ) – у центрі знизу та на марці 7 кр.1888 р., що наклеєна на купоні зліва. Вгорі зліва олівцем 4/11.88 67502, а на нижньому полі зліва напис *Schaj*;

сер.4863, №49: по два овальні штампи ц.к. податкового управління Радівці (К.К.ST.A. 18 20/IV 89 RADAUTZ) – у центрі знизу та на купоні зліва (без марки). Внизу справа простим олівцем: „*Am 7/11.888 von Rosenfehr gekauft für 7 fl. A.Decani*”, в центрі – нерозбірливо чорнилами напис та дата „*20.Mai 911*”. На звороті чорнилами „*Decani*”;

сер.2719, №93: лише один овальний штамп ц.к. податкового управління Сучава (К.К.ST.A. 18 15/IV 89 SUCEAVA) – у центрі знизу. Всі купони зліва відрізані, а в центрі зверху чорнилом наддрук: „*Der zu dieser Prämien Schulverschreibung Prämien-Coupon wurde in Folge geschehener Rückzahlung des Gewinnbetrages abgetrennt. Wien am 20.Februar1905. die Liquidatur des Wiener Bank-Vereinigung*”. Зверху

олівцем в центрі „gezogen am 15.1.04 (50 frcs)”. Знизу тим же олівцем *Popowicz WNGernhal...*;

сер.4459, №38: На звороті в центрі знизу на марці в 7 кр.1888 р. овальний штамп (k.k.STADT ZASTAWNA 18.24/IV.89). На правому полі олівцем ім'я *Gisela*;

сер.5763, №65: без австрійських штампів. Справа велика румунська марка TIMBRU ROMANIA Dece Bani 10 B, перфорована літерами MF (Ministeriul Finantiei);

9. Лист купонів Оттоманської імперії по 6 франків (до облігації за №1,484.895, випущеної кількістю 1,980,000 екз.), що погашалася щорічно з 1876 р. по 1.12.1892 р. з виплатою в містах Костянтинополь, Відень, Франкфурт, Амстердам. Купони діяли з 1 квітня 1876 по 1 жовтня 1892 р.;

10. 5½%-на облігація Четвертої австрійської військової позики (vierte österreichische Kriegsanleihe) на 100 крон від 1.06.1916 р. (номер лоту: 01624; №35140), випущена Англо-Австрійським банком з терміном погашення шляхом розиграшу лотів у 1922-1956 рр. та видана філіалом цього банку в Чернівцях на ім'я: Нагорук Домніка із с. Ст.Жучка;

11. Довжний скрипт (Боргова розписка „Спілки ощадности і позичок в Видинові”) від 28 лютого 1911 р. на 250 корон на ім'я Юрія Никифоровича Бирлада з с. Видинов;

1.3. Колекція автора містить, крім різнотипних договорів купівлі – продажу, завізованих ц.к. нотарем у Садгорі Станіславом Кужнярським (Kuzniarski), декілька цінних паперів із колекції О.Шевчукевича та окремі знахідки з різних сіл Чернівецької області.

1. Квитанція (боргова розписка) на 25 дукатів (25 #, галбін) від 9.2.1823 р., отримані бояром Думитрашку Флондором, за підписами: Сафта Теутулоаса та Саська(?) Ончул;

2. Вексель (цена) на 5 дукатів (5 #, галбін) від 8.02.1826 р. на ім'я Сафта ...;

3. Вексель (цена) на 5 дукатів (5 #, галбін) від 8.02.1827 р. на ім'я Александра Яцьковича.

4. 2%-облігація ц.к. привілейованого Державного залізничного товариства (k.-k.-priveleg. Staats-Eisenbahn-Gesellschaft: Des Chemins de Fer de L'etat), поданого цісарем на концесію 12.01.1855, на 500 франків за №413,473, серія А від 1.09.1873, Відень (з погашенням у 1923 р. у Парижі);

5. Державне боргове зобов'язання на 1000 гульденів австрійською валютою від 1.07.1868 за №524.499 (зі штемпелями посередницьких контор Антверпена та Праги, а також відміткою про переведення в

коронову валюту: Відень, 25.03.1903);

6. Запис довжний Якіма Сандуляка з с. Ревна (буд.14) на 60 крон, отриманих 18.12.1913 р. від Каси пожичкової і щадничої для громади Ревні на умовах 10% на 4 тижні.

7. 5½%-на облігація Четвертої австрійської військової позики (vierte österreichische Kriegsanleihe) на 100 крон від 1.06.1916 р. (номер лоту: 00983; №43652), випущена Англо-Австрійським банком з терміном погашення шляхом розиграшу лотів у 1922-1956 рр. та видана філіалом цього банку в Чернівцях на ім'я: Іфтіма (Іфтімія) Тодосівна Бурак із с. Стрілецький Кут;

8. 5½%-на облігація Шостої австрійської військової позики (sechste österreichische Kriegsanleihe) на 100 крон від 1.04.1918 р. (№13772), випущена Англо-Австрійським банком як неоподаткована державна позика з терміном погашення шляхом розиграшу лотів на 40 років у 1922-1956 рр. та видана філіалом цього банку в Чернівцях на ім'я: Івана Порайко із с. Верхні Шеровці;

9. Купон №38 до 4%-ної позики на виплату 6 гульденів А.В. сріблом 1.11.1921 р. (для облігації №120224) ц.к. привілейованого залізничного товариства Львів – Чернівці – Ясси (k.k.privil. Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahn-Gesellschaft), випущена у Львові на суму 38,475.000 гульденів АВ терміном погашення 72 роки (1885-1956).

10. Ощадна книга каси-райфайзенки с. Ревни – „Каси взаємодопомоги” на ім'я Якіма Сандуляка на 1912-1913 рр.

11. Ощадна книжка Буковинської ощадкаси в Чернівцях (Einlags-Bücherl der Bukowinaer Sparcasse in Czernowitz in Kronen-Währung) за № 54839 на ім'я Ніколая Штепака від 29.03.1902 р. (з 3 ¾% щорічно);

12. Платіжне доручення від імені Георгія Петрашука з Сторожинця на сплату державного мита на 4 гульдени 38 кр. від 3 червня 1893 р.; квитанція на 13 крон 65 гелерів (13 K 65h) від 13.5.1912 р. тощо.

1. Огуй О.Д. Запровадження Золотої Коронної валюти 1892–1914 рр. в Австро-Угорщині: економічні передумови, реформа та наслідки // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип.173–174: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці, 2003. – С.154–164; Огуй О.Д. Буковина між грошовими реформами 1857–1892 рр.: Зовнішні й внутрішньодержавні зв'язки краю та особливості руху грошових мас // Питання історії України: 36. наук. ст. – Чернівці, 2003. – Т.6. – С.300–305.

2. Cocuz I., Cucu D. Bancile si creditul financiar romanesc in Bucovina (1840–1918). – Suceava: Musatinii; Bucovina Viitoare, 1999. – 192 p.

3. Огуй О.Д. Історія обігу грошових одиниць та їх найменувань на Буковині. Австрійський період (1774–1918/21). – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 578 с.; Огуй О.Д. Формування ринку цінних паперів на Буковині (1870–1918 рр.) // Матеріали V. Буковинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 130 річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Т.1: Історія України. Краєзнавство. – Чернівці, 2005. – С.447–452.

4. Pressburger S. Oesterreichische Notenbank 1816–1966. Geschichte des Oesterreichischen Noteninstituts. – Wien: Oester.Nationalbank, 1966. –S. 11–12.
5. Probszt G. Österreichische Münz- und Geldgeschichte: Von den Anfängen bis 1918. In 2 Teilen. – 3.Aufl. – Wien; Köln; Weimar: Böhlau, 1994. – S. 504–506; Zöllner E. Geschichte Österreichs. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. – 8.Aufl. – Wien; München: Verl. F. Geschichte u.Politik; Oldenburg, 1990. – S. 375.
6. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), Фонд 29: Австрійська військова адміністрація на Буковині, оп.1, спр.32, арк.3.
7. Österreichisches Staatsarchiv (ÖSA, Wien), Abteilung Hofakammerarchiv (HKA), Österreichische Kammerale, Fond 67, Abt.7A, Faszikel 1–24; Abt.9A, Fasz.1–12.
8. Probszt G. Österreichische Münz- und Geldgeschichte. – S.519.
9. Rumpler H. Eine Chance für Mitteleuropa. Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburger Monarchie. Österreichische Geschichte. – Wien: Ueberreiter, 1997. – S. 117.
10. ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.226, арк.1–70; спр.424, арк. 1–11.
11. ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.853, арк. 3–19.
12. ÖSA, HKA, Kam., F.30, R.Nr.3350, Fasz.15, Bogen 122.
13. ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.772, арк. 2–15.
14. Arhivele Naționale Romania. Direcție Județeană Suceava (ANRS), F.36, I/91; Ceaușu M.–H. Bucovina Habsburgica dela anexare la congresul de la Viena. – Iași: Fundația academica “A.D.Xenopol”, 1998. – P. 157.
15. ДАЧО, ф.1, оп.2, спр.585, арк.1–4.
16. Центральний Державний Історичний Архів у м. Львів (ЦДІАЛ), ф.146: Галицьке намісництво, оп.8, спр.135, арк. 1–81; спр. 145, арк. 1–68.
17. Codex poenalis de criminibus. – Viennae: Typis Ioan. Thom. Trattern, 1803. – P. 49.
18. Kirițescu C.C. Sistemul bănesc al leului și precursorii lui. –Vol.1, Partea 1: Precursorii sistemului bănesc al leului. Partea 2: Crearea sistemului bănesc al leului și funcționarea lui in perioada capitalismului premonopolist. – București: Editura Academiei, 1964. – p.126; Probszt G. Österreichische Münz- und Geldgeschichte. –S. 526.
19. ÖSA, HKA, F.1, R.Nr.3481, Bogen 275, 360.
20. ÖSA, HKA, Kam., F.30, GB.443 Mont.
21. ЦДІАЛ, ф.146, оп.7, спр.1842, арк. 56–57.
22. ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.5564, арк. 2.
23. Hauptbericht der Handels- und Gewerbekammer für das Herzogtum Bucovina nebst der Topographisch–Strategischen Darstellung des Kammerbezirkes mit Schluß des Jahres 1861. – Czernowitz: Eckhardt, 1862. – S. 32.
24. ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.9648, арк. 1–4.
25. Див. дані за 1799 р.: ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.853, арк. 1–45; 1830: ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.5604, арк. 1; 1840: ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.6334, арк. 1–4; 1847: ДАЧО, ф.1, оп.1, спр.11033, арк.1–45; ÖSA, FM, Kammerale, F.67, Abt.2E.
26. ДАЧО, ф.3, оп.2, спр.3549, арк.1–2.
27. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (Друга половина XIX–початок XX ст.). – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – С. 23–24; Нариси історії Північної Буковини/ За ред. Ф.П.Шевченка, В.М.Ботушанського, В.М.Курила, П.В.Михайлини, Є.С.Приходька, О.С.Романця. –К.: Наукова думка, 1980. – С. 101–103.
28. История XIX века под ред. проф. Лависса и Рембо / Пер. с фр. под ред. проф. Е.В.Тарле. Т.1–8. – М.: ОГИЗ, 1938–1939. – Т.5, Ч.1.– М., 1938. – С. 140.
29. Landesregierungsbllatt für das Herzogtum Bukowina (Фоаеа гувернулуі pentру дукатул Вуковінеі). – Jg.1855. – P.167.
30. История XIX века. –Т.5, Ч.1.– М., 1938. – С.141.
31. ДАЧО, ф.3, оп.1, спр.1136, арк. 1–13.

32. Probszt G. Österreichische Münz- und Geldgeschichte. – S.539; Rumpler H. Eine Chance für Mitteleuropa. – S.352–354.
33. ДАЧО, ф.3, оп.1, спр.1137, арк.1–69.
34. Landesregierungsblatt für das Herzogtum Bukowina. . Jg.1858. – S.439; 579–608.
35. Rumpler H. Eine Chance für Mitteleuropa. – S.354–355.
36. Bukowina. –1862. – 8 Oktober (Nr.113). – S.1.
37. Цвейг С. Мир надежности // С.Цвейг: Избранные сочинения. – М.,1988. – С.162–164.
38. Частково ці проблеми розглядалися в: Огуй О.Д. Формування ринку цінних паперів на Буковині (1870–1918 рр.) // Матеріали У Буковинської Міжнародної історико–краєзнавчої конференції, присвяченої 130 річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Т.1: Історія України. Краєзнавство. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – С.447–452.
39. Лотереї (до італ. lotteria від lotto «частина, частка»), облигації (до лат. Obligatio «зобов'язання»), векселі (до нім. Wechsel «розмін») детально описано в: Економічний словник/ за ред. П.І.Багрія, С.І.Дорогунцова. – К.: Рад. енцикл., 1973. – С.22, 66, 354, 615; Grüngut J., Prof. Wechselrecht. – Czernowitz: Selbsrdruck, 1913. – 344 S. Див. також: Історія грошей і банківництва: Підручник / ред. С.Е.Реверчук. – К.: Атика, 2004. – 340 с.; Лагутін В.Д. Гроші та грошовий обіг. Навч. посібник. – 5.вид. – К.: Знання, 2000. – 200 с.
40. На цьому місці дозвольте висловити свою вдячність власникам колекцій О.В.Калиниченко та М.П.Сарнацькому.
41. Економічний словник. – С.354.
42. Таранков В.И. Ценные бумаги Государства Российского. – М.; Тольятти: Автоазбанк, 1992. – 648 с.
43. Ковальчук А. Вексельний обіг у Галичині (кінець XIX – початок XX ст.) // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Мат–ли міжнар.конф. – Львів, 2005. – С.307–308.
44. Швець В. До історії створення і розвитку першого українського іпотечного банку // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Минуле та сучасне: Мат–ли міжнар.конф. – Львів, 2005. – С.405.
45. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (Друга половина XIX–початок XX ст.). – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – С. 215–223.
46. Див дані на 1861 р.: ДАЧО, ф.3, оп.1, спр.1136; спр.1820, арк.1–7; 1866: ДАЧО, ф.3, оп.1, спр. 2805, арк.1–5.
47. 1868: ДАЧО, ф.3, оп.2, спр.7287, арк.1–7.
48. Див. Monitorul Bucovinei. – 1918/19. – №66. – P.3.
49. Gazeta Bucovinei. – 1892. – 25 februarie. – P.3; 10/22 decembrie. – P.1.
50. Bukowiner Nachrichten. Organ des deutschen Volksbundes in der Bukowina. – XVII. Jg. – 1914. – 25 März. – S.1.
51. Див. Monitorul Bucovinei. – 1918/19. – №66. – P.3.

Oleksandr Oguy

*GEOGRAPHY OF THE MARKET OF VALUE PAPERS (OBLIGATIONS) IN THE
BUCOVINA IN AUSTRIAN PERIOD: FORMATION AND DEVELOPMENT
(1790/1870-1914)*

This paper deals with the economic history of Bukovina, former part of dukedom Moldova (with no developed system of value papers). Bukovina was involved to this system firstly by inner Austrian means: bancozettes, later on by war loans, state loans, indomnesiation obligations etc., then by different means: Austrian-Hungarian and foreign obligations. The geography of foreign obligations (described upon the basis of 3 Bukovinian collections: about 80 obligations) demonstrates on one hand the dominance to the inner monarchy market, and on the second hand the tendency to the Balkans (Turkey, Serbia) and to Holland and Swiss.